



KAS POLICY PAPER

КРИМ ПІСЛЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ – ЧИ СТАНЕ ІСТОРІЯ ЗБРОЄЮ?

**ЮДІТ РОТЕ, ІННА БОХУЛЯ,
БЕРНД БЬОТХЕР, ТЕТЯНА ЧУВИЛІНА,
АЛЕКСАНДЕР ГРЕФ, ШТЕФАНІ МАЙ,
ОЛЕНА РАЗУМОВСЬКА, ДАНА ШУЛЬЦЕ**



Konrad
Adenauer
Stiftung

ПЕРЕДМОВА

Після війни між Грузією та Росією в серпні 2008 р. українсько-російські відносини знову зазнали охолодження.

З початком бойових дій Президент України Віктор Ющенко почав побоюватися, що Росія може стати загрозою для українського півострова Крим у Чорному морі. Міністр закордонних справ Франції Бернар Кушнер наприкінці серпня 2008 р. також висловив свою тривогу з даного приводу, через що тема набула великого розголосу в західноєвропейських та німецьких засобах масової інформації.

На тлі доволі обмеженої свободи преси в Росії та в умовах конфронтації владних структур в Україні було проведено аналіз щодо того, яким чином ця тема висвітлювалася в друкованих ЗМІ обох країн. Дослідження німецьких газет показало, як та в яких обсягах можливість такого конфлікту розглядалася в надрегіональній пресі ФРН.

Аналіз вибраних друкованих мас-медіа України, Росії та Німеччини не підтвердив припущень щодо можливої загрози Криму. Водночас дослідження виділяє принципові конфліктні моменти українсько-російських відносин і на конкретних прикладах в критичному світлі представляє висвітлення цієї чутливої теми німецькими ЗМІ.

Як Президент Віктор Ющенко, так і глава уряду Юлія Тимошенко використали увагу ЗМІ для реалізації власних інтересів у внутрішній і зовнішній політиці.

Російські друковані мас-медіа у зв'язку з присутністю грузинської війни на шпальтах періодики були вимушені зайняти певну позицію стосовно українських і західноєвропейських припущень щодо можливого нападу на Крим.

Німецькі матеріали про можливу загрозу Криму після грузинсько-російського конфлікту відображали основні спірні моменти українсько-російських відносин, але водночас не надавали ані більш детального обґрунтування можливості такої загрози, ані підкріплюли її прикладами. Таким чином, у німецьких ЗМІ не був представлений аналіз важливості цієї теми для внутрішньої політики України та Росії, що сприяло представленню Росії як агресора та України – як наступної жертви.

Ніко Ланге

Керівник Представництва
Фонду Конрада Аденауера в Україні

Юдіт Роте

Стипендіатка Центру Центральної та Східної Європи
Фонду Роберта Боша Німецького товариства зовнішньої політики

м. Київ вересень 2009 р.

© ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ КОНРАДА АДЕНАУЕРА
В УКРАЇНІ, 2009

ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЕРА
01021 КИЇВ
ВУЛ. ШОВКОВИЧНА, 10 КВ. 4
WWW.KAS.DE/UKRAINE
OFFICE@ADENAUER.KIEV.UA

КРИМ ПІСЛЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ – ЧИ СТАНЕ ІСТОРІЯ ЗБРОЄЮ?

АНАЛІЗ МАТЕРІАЛІВ НІМЕЦЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА
РОСІЙСЬКОЇ ПРЕСИ ПРО КРИМ ПІСЛЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ

ЮДІТ РОТЕ

НАД ВИПУСКОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Інна Бохуля

БЕРНД БЬОТХЕР

ТЕТЯНА ЧУВИЛІНА

АЛЕКСАНДЕР ГРЕФ

ШТЕФАНІ МАЙ

ОЛЕНА РАЗУМОВСЬКА

ДАНА ШУЛЬЦЕ

СЕРІЯ «ПОЛІТИЧНА ОСВІТА»
ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЕРА
WWW.KAS.DE/UKRAINE

ЗМІСТ

Крим між українськими та російськими інтересами

Щодо аналізу українських, російських і німецьких друкованих ЗМІ

Українські газети: Крим як м'яч у грі політичних партій України
Огляд вибраних українських газет

Висновки

Російські газети: Якщо Захід говорить про Крим, то і Москва робить це
Огляд вибраних російських газет

Висновки

Німецькі газети: Від Криму до загальноєвропейської структури безпеки?
Огляд вибраних німецьких газет

Висновки

Підсумок: Крим як проекція старих спірних питань між Україною та Росією

ЗМІ України та Росії між плюралізмом і виконанням замовлення

На Східному фронті без змін? – Крим як інформаційний привід у німецьких друкованих ЗМІ

КРИМ ПІСЛЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ВІЙНИ – ЧИ СТАНЕ ІСТОРІЯ ЗБРОЄЮ?

Аналіз матеріалів німецької, української та російської преси про Крим після грузинської війни

28 серпня 2008 р., через 20 днів після початку грузинської війни, в газеті «Зюддойче цайтунг» була надрукована стаття під назвою «Захід застерігає Москву від нападу на Крим». Ще за декілька днів до цього ЗМІ назвали цей чорноморський півострів з портовим містом Севастополем – базою Чорноморського флоту Росії – можливою ціллю російських воєнних операцій. Слова Міністра закордонних справ Франції Бернара Кушнера (в інтерв'ю для радіостанції Європа-1 від 27 серпня 2008 р.) про те, що Крим може стати наступною ціллю російської експансії, винесли цю тему на шпальти європейських мас-медіа.

Чому саме Крим? Чи дійсно цей конфліктний потенціал між Україною та Росією варто було сприймати настільки серйозно?

Після проголошення Україною 1991 року незалежності перебування російського Чорноморського флоту в українському місті Севастополі в Криму на визначений відповідною угодою період до 2017 р. систематично стає предметом суперечок між Києвом і Москвою.

ЗМІ відіграють значну роль у напружених стосунках між Україною та Росією. Вони визначають теми, розповсюджують ідеї, впливаючи таким чином на інтерпретування подій та висловлювань.

У даній розвідці пропонується аналіз матеріалів, присвячених Криму, що були опубліковані після грузинського конфлікту в вибраних друкованих ЗМІ України, Росії та Німеччини. При цьому переслідуються такі цілі.

По-перше, в аналізі ставиться запитання щодо того, чи насправді загроза Криму, про яку було висловлено припущення, може перерости в конфлікт, чи поверхнева оцінка Бернара Кушнера про загрозу Криму лише надала можливість політичним угрупованням як в Україні, так і в Росії позиціонувати свої інтереси в мас-медіа.

По-друге, для з'ясування питання, чи справді Росія переслідувала в Криму територіальні інтереси, було ідентифіковано і представлено відповідні аргументи. Йшлося про те, з якими аспектами українсько-російських взаємин у газетних матеріалах пов'язувався Крим.

Крим як «заморожений конфлікт» перебуває в одному ряду з нерозв'язаними територіальними проблемами Придністров'я (між Російською Федерацією та Республікою Молдова) і Нагорного Карабаху (між Азербайджаном і Вірменією). При цьому йдеться про конфлікти, пов'язані з розпадом Радянського Союзу. Тому в цьому аналізі ставиться запитання про те, чи використовувалася в українських та російських матеріалах про кримський конфлікт історична аргументація з метою довести приналежність півострова Україні або Росії з точки зору історії.

По-третє, це дослідження має на меті представити різноплановість думок та широкий спектр інформації різного роду з трьох країн. Це є особливо важливим на тлі все більшої критики обмеження свободи преси, особливо в Росії, але частково і в Україні. Основні найвпливовіші друковані ЗМІ Росії або перебувають у руках держави, або фінансуються наближеними до уряду бізнес-структурами. Схожа ситуація з пресою

складається і в Україні. Втім, тут друковані ЗМІ відзначаються більшою свободою слова, але все ж таки часто залежать від промислових підприємств, близьких до певних політичних партій. Завдяки вибору як проурядових, так і критично налаштованих ЗМІ обох країн аналіз допомагає зрозуміти, наскільки сильним був вплив на читачів.

Німецьким мас-медіа часто – особливо зі сторони Росії – закидають, що вони занадто критично висловлюються про Росію. У цьому зв'язку це дослідження є також намаганням зрозуміти, наскільки широко українські та російські аргументи відтворюються в німецьких матеріалах.

Для ФРН цей аспект важливий у тому плані, що представлення таких матеріалів і оцінювання зовнішньополітичних проблем в німецькій «якісній пресі» справляє вплив не тільки на певні верстви населення, а і на тих, хто ухвалює рішення в галузі політики та економіки.

Крим між українськими та російськими інтересами

Сьогодні в Криму живе багато етносів, причиною чому є багата на події історія півострова. Найбільшою групою є етнічні росіяни, за ними йдуть українці та татари. Кожна з цих груп розглядає Крим як територію, що історично належить саме їй.

Кримські татари, які населяли цю територію з XV сторіччя до 30-х років XX століття, й до сьогодні розглядають цей регіон як свою споконвічну територію.

З російської точки зору Крим є частиною Росії. Тут було ухвалено чимало важливих рішень російської історії, наприклад – під час Кримської війни 1854-1856 рр. Під час Другої світової війни з 1941 до 1944 рр. Крим був зайнятий частинами німецького вермахту. Лише на початку травня 1944 р. Червоної Армії вдалося вибити з Севастополя вермахт, що утримував місто як справжню фортецю. Через це воно в радянські часи отримало статус міста-героя та має велику символічну цінність для самоідентифікації росіян.

Кримські татари з точки зору російського населення до сьогоднішнього дня несуть в собі загрозу, адже вони сприймаються як потомки монголо-татарських завойовників Середньовіччя, а також як колишні колабораціоністи німецьких націонал-соціалістів.

Для українців Крим є частиною їх держави через те, що він завжди був географічно пов'язаний з Україною та її «попередницею» - захопленою монголо-татарами Київською Руссю, яка вважається державою, на теренах якої утворилася Україна. Ще одним аргументом на користь цього вважається передача Криму Микитою Хрущовим «в подарунок» Радянській Україні 1954 року в річницю підписання Переяславської угоди.

У рамках експансії Російської імперії за часів Катерини Другої Крим потрапив під російське володарювання лише в 1783 р. Існуюче до цього ханство кримських татарів було знищене.

18 жовтня 1921 р. Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка (РРФСР) прийняла Кримську Автономну Соціалістичну Радянську Республіку до свого складу. Сам Крим спочатку залишався незалежним, але міста Севастополь і Євпаторія перебували під юрисдикцією Радянського Союзу. Ліберальна національна політика 20-х років зумовила активну «татаризацію» Криму, татари обіймали непропорційно багато важливих посад. Після Другої світової війни «татаризації» прийшов кінець, оскільки за наказом Сталіна кримські татари були депортовані до Сибіру – їх звинуватили в колабораціонізмі з німецьким вермахтом. Активна політика

щодо заселення територій, яку проводило радянське керівництво, привело до русифікації Криму. 1946 року півострів втратив статус автономної республіки і перетворився на одну з областей РРФСР.

У 1954 р. Микита Хрущов подарував цю область Українській Радянській Соціалістичній Республіці. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. Криму було повернуто статус вільної автономної республіки. Того ж року в Конституції Криму півострів було визначено як незалежну державу – це рішення Україна, що також стала незалежною, визнавати не захотіла.

Остаточний статус Криму як автономної республіки в рамках України був урегульований лише в Конституції України 1998 року. Різні групи інтересів, що виступали за незалежний від України Крим і дуже орієнтувалися на Москву, протягом 90-х років намагалися перешкодити остаточному закріпленню такого статусу. Того ж року Україна та Росія уклали Договір про дружбу. В ньому було закріплено положення про базування російського Чорноморського флоту до 2017 р., а російська сторона визнала, що Крим належить Україні. Незважаючи на ці правові документи, Крим й до сьогодні постійно стає предметом дискусій між Україною та Росією.

Щодо аналізу українських, російських і німецьких друкованих ЗМІ

Як в Україні, так і в Росії мас-медіа сильніше, ніж у ФРН, виступають рупорами політичних партій та груп інтересів. Фінансуючи ЗМІ, ці групи здійснюють чималий вплив на політичні дискусії та формування поглядів у населення.

Для даного дослідження в кожній із трьох країн було обрано по три щоденних та по одній тижневій газеті або тижневому журналу.

На прикладі Криму відбувається вивчення того, яке місце посідає кримська тема в окремих газетах цих країн. Тим самим створюється можливість для диференційованої оцінки позицій окремих політиків щодо предмету дослідження – Криму після грузинської війни.

Дискусія про Крим після грузинської війни демонструє ключові проблемні питання українсько-російсько-європейських відносин. Ці проблемні питання є індикаторами політичних інтересів всередині України, Росії та Німеччини.

З метою опрацювання якнайбільшої кількості аргументів щодо Криму газети, що обиралися в трьох названих країнах, мали різний наклад, різну політичну орієнтацію та різні форми власності. Виходячи з того, що в Україні та Росії відчутним є вплив власників та фінансових кіл на друковані ЗМІ, у дослідженні представлено позиції як провладних, так і критично налаштованих до державних органів ЗМІ.

Розроблена система аналізу з одного боку враховує об'єктивні фактори, з іншого – дозволяє представити змістовну частину. Під об'єктивними факторами малися на увазі такі дані, як джерело інформації, розміщення, обсяг матеріалу, наявність ілюстрацій, часова наближеність до події, а також у якій ролі там виступає Крим - у головній чи другорядній. До змістовних аспектів належав аргументаційний контекст, тобто наскільки Крим ув'язувався з грузинською війною.

Аргументаційний контекст враховував такі моменти:

1. Крим як частина української нації.
2. Крим як сфера впливу Росії.
3. Крим як приклад внутрішнього розколу України.

4. Крим у контексті НАТО.
5. Крим у контексті ЄС.
6. Крим як стратегічно важлива територія.
7. Крим як площа, територіальна цілісність якої ставиться під сумнів.
8. Чорноморський флот як дестабілізуючий фактор Криму.

Період аналізу охоплював усі видання з 8 серпня 2008 р., тобто з дня початку війни, і до 5 грудня 2008 р., оскільки 3 грудня відбулася зустріч Міністрів закордонних справ країн - членів НАТО, на якій розглядалося питання щодо надання Україні статусу для її приєднання до Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ).

Для того, щоб відсортувати статті просто про Крим як такий, про грузинську війну та про історичні аспекти, при пошуку були використані комбінації слів, у яких Крим ув'язувався з грузинською війною. Отримані таким чином статті перевірялися на релевантність і в разі відповідності бралися до аналізу. Передумовою було згадування про Крим в контексті грузинської війни.

Українські газети: Крим як м'яч у грі політичних партій України Огляд вибраних українських газет

Назва та вид	«Сільські вісті» Щоденна газета	«Сьогодні» Щоденна газета	«Україна молода» Щоденна газета	«Дзеркало тижня» Щотижнева газета
Рік Заснування	1920	1997	1991	1994
Форма власності / орієнтація	Зараз є скоріше близькою до партії «Наша Україна- Народна самооборона» президента Віктора Ющенка Згідно з лозунгом «Газети захисту інтересів селян України» на перший план вносяться теми сільського господарства та політики на селі.	Належить ЗАО «Сьогодні Мультимедиа» Ріната Ахметова (який контролює значні частини сталеливарної та вугледобувної промисловості). Газета є близькою до Партії регіонів. Є однією з найпопулярніших газет України.	Належить Михайлу Дорошенку (головний редактор), одному з найближчих прихильників президента Віктора Ющенка. Цільовою групою є передусім читачі з вищою освітою та молоді люди.	Вважається одним з найліберальніших друкованих видань України. Головний редактор Володимир Мостовий 2003 р. отримав премію Ошадкаси м. Лейпциг «За свободу та майбутнє ЗМІ». Тижневик частково підтримується фінансами з Заходу (див. http://www.mw.ua/editorial/fund/) Завдання: об'єктивний аналіз та коментарі щодо розвитку політичних подій в Україні.
Мова	Українська	Російська	Українська	Українська, російська Он-лайн – англійська.
Наклад	500 000	180 000	130 000	40 000

Публікація матеріалів про Крим у зв'язку з грузинською війною почалася в перших же випусках після її розв'язання (щоденні газети: 12.8.2008 р., тижневик: 16.8.2008 р.). Протягом серпня-вересня вийшла більшість матеріалів. З початку до середини жовтня можна було зустріти лише окремі статті. Наприкінці листопада – на початку грудня було опубліковано тільки два матеріали. Остання стаття вийшла 2 грудня 2008 р.

Порівняно з кількістю публікацій у російських і німецьких ЗМІ українські газети писали про чорноморський півострів у досліджуваний період після грузинсько-російського конфлікту найчастіше – загалом з'явилося 100 матеріалів. В «Україні молодій» було розміщено 43 статті про Крим. «Дзеркало тижня» присвятило цій проблемі 24 матеріали, за ним слідувала газета «Сьогодні» з 22 статтями. «Сільські вісті» розглядали можливі наслідки грузинсько-російського конфлікту для Криму в 11 публікаціях.

Всі газети майже без винятків спиралися на дані журналістських розслідувань. Повідомлення агенцій у чистому вигляді практично не друкувалися. Констатувати перевагу якогось певного журналістського жанру в цих публікаціях не можна.

За допомогою критерію щодо того, яке місце посідали матеріали про Крим в цих виданнях – тобто чи був Крим в них головною темою, чи залишався на другому плані, в даному аналізі було визначено значущість цієї проблеми для газет. У публікаціях «Сьогодні» півострів був основною темою більше ніж у двох третинах матеріалів. Україномовна щоденна газета «Україна молода» зробила Крим головною темою в понад половині публікацій. «Сільські вісті» та «Дзеркало тижня» розглядали Крим як основну тему лише в третині своїх статей.

Оцінювання аргументів досліджуваних українських газет показало, що найчастіше Крим розглядався як місце впливу Росії. У двох третинах статей (62%) розглядався саме цей аспект. За цим ішли матеріали, в яких Крим розглядався як частина української нації (близько половини матеріалів було присвячено цій темі). В той же час у третині матеріалів ішлося про те, що Крим – це регіон, що не має територіальної цілісності. Якщо розглянути ці два підходи в одному контексті, то виявиться, що питання територіальної безпеки півострова було основним у українських мас-медіа.

Майже в половині проаналізованих текстів присутність російського Чорноморського флоту в Севастополі оцінювалася як дестабілізуючий фактор для Криму. Питання про те, наскільки Крим може бути прикладом внутрішнього розколу України, ставилося більше, ніж у третині статей. Лише в одній п'ятій матеріалів, присвячених грузинській війні, Крим згадувався у зв'язку з НАТО. У такій самій кількості статей наголошувалося, що Крим є стратегічно важливою територією. Лише в 6% текстів Крим розглядався в контексті ЄС.

Щодо змістовного оцінювання окремих газет порівняно до загального аналізу була виявлена велика різниця в кількісних показниках по відношенню до аргументаційних підходів.

Так, україномовна «Україна молода» розглядала Крим у більше, ніж двох третинах своїх публікацій як місце впливу Росії. Російськомовна газета «Сьогодні» зважала на цей аспект лише в третині матеріалів. Думка, що Крим не є цілісною територією, прозвучала лише в десятій частині публікацій «України молоді» у той час, як інші газети висловили її більше, ніж в третині статей (36%-54%).

Якщо всі щоденні газети розглядали російський Чорноморський флот як дестабілізуючий чинник для Криму в половині своїх публікацій, то тижневик «Дзеркало тижня» згадував його в цьому контексті дещо більше, ніж у третині проаналізованих статей.

Надзвичайно різним було оцінювання півострова у зв'язку з внутрішніми конфліктами України. «Україна молода» робила на цьому акцент майже в одній п'ятій своїх матеріалів, у той час як «Дзеркало тижня» приділило цій проблемі дві третини публікацій.

На основі цього аналізу з одного боку можна представити українську оцінку наслідків грузинської війни для власної країни, з іншого – виявити, як окремі газети ставляться до різних політичних таборів.

Щоденна «Україна молода», що передусім відтворює позицію президента Віктора Ющенка, розглядала Росію в грузинській війні з самого початку як агресора, який може виступити і проти України, особливо – у зв'язку з Кримом. У цьому зв'язку газета згадувала відомі спірні питання. Після повернення російського флоту від грузинських берегів ця газета, наприклад, докладно коментувала Указ Президента Віктора Ющенка від 13.8.2008 р., згідно з яким Україна наполягала на правовому регулюванні попереднього отримання інформації про пересування флоту. При цьому обговорювалося питання щодо продовження договору про оренду інфраструктури Севастополя Чорноморським флотом і після 2017 року, що водночас послужило можливістю розглянути існуюче врегулювання даної проблеми. Тим самим «Україна молода» висунула на перший план питання безпеки України, відобразивши таким чином погляди Президента України, які він представляв після війни в спілкуванні з європейськими партнерами.

Водночас у матеріалах після грузинської війни простежувалася тенденція до критики поведінки глави уряду Юлії Тимошенко. Представники партії Ющенка «Наша Україна – Народна самооборона» закидали їй державну зраду, оскільки вона не засудила дії Росії так, як це зробив Віктор Ющенко. Таким чином – стверджувалося в звинуваченнях – вона хоче забезпечити собі підтримку Росії на наступних виборах. Тим самим ці тексти відображали глибоку внутрішньополітичну кризу України, що на початку вересня 2008 р. призвела до розпаду урядової коаліції. Через таке незрозуміле ставлення до Росії глава уряду Юлія Тимошенко зробила свій внесок у послаблення України, натякала «Україна молода».

Наступне обвинувачення, яке представляла «Україна молода», стосувалося закидів на російську адресу у зв'язку з тим, що в Криму начебто нелегально видаються російські паспорти. Тим самим нібито підвищувалася потенціальна загроза з боку Росії, оскільки можна було провести паралелі до дій Кремля в Південній Осетії та в Абхазії.

Порівняно з російськомовним виданням «Сегодня» можна було відзначити, що «Україна молода» розглядала Крим як невід'ємну частину України. Через політичну близькість до прозахідно налаштованого Президента, який в останні роки надзвичайно активно, навіть агресивно працює над відмежуванням від Росії та над ствердженням української самоідентичності, «Україна молода» намагалася згуртувати читачів навколо ідеї єдності. Про це свідчить і невелика – порівняно з іншими газетами, особливо з «Сегодня» та «Дзеркалом тижня» – кількість публікацій, в яких ідеться про внутрішній розкіл України.

Російськомовний тижневик «Сегодня», щоправда, намагався представити позиції всіх сторін цього конфлікту, але чим далі, тим більше критикував прогрузинську позицію Президента Віктора Ющенка. У цьому зв'язку на відміну від антиросійських

висловлювань «України молоді» відповідальність за внутрішньополітичну кризу покладалася на Президента Ющенка.

Крім того, газета «Сьогодні» досить агресивно ставила запитання щодо того, яким чином взагалі виникла тема про те, що Крим потенційно може стати новим місцем конфлікту. Наголошувалося, що завдяки розробці такого сценарію Ющенко може наполягати на прискореному вступі до НАТО, який водночас лише посилить внутрішній розкіл України. Так, 1 вересня 2008 р. газета «Сьогодні» оприлюднила статтю під назвою «Львів проситься в НАТО, Крим лає владу в Києві». Внутрішній розкіл у цій газеті був значно частіше темою публікацій. При цьому впадало в око, що теми розколу України на проєвропейський Захід і проросійський Схід та можливе відділення Криму при його наближенні до Росії постійно ув'язувалися в одне ціле. У «Сьогодні» критикувався уряд, який з усіх сил намагається провести українізацію. Такий підхід російськомовного видання «Сьогодні» представляв скоріше інтереси критиків Ющенка, які віддають перевагу стриманому курсу стосовно Росії.

На відміну від названих вище двох газет у щоденному виданні «Сільські вісті» не відбулося глибоких дебатів на теми, де Крим посідав би центральне місце. Відповідно до цього немає і вартої уваги різниці з іншими виданнями.

Втім, у дискусіях про внутрішню політику Крим час від часу ставав предметом обговорення. Так, він був прикладом підспудних сепаратистських тенденцій, необхідності існування неподільної української держави та збереження єдиної національної культурної ідентичності. Питання про те, чи «грузинський сценарій» може очікуватися в Україні, коротко обговорювалося після початку війни, але ніколи не висвітлювалося докладно та обґрунтовано. У своїх інтерв'ю українські політики швидко відкидали такий підхід. Ані Чорноморський флот, ані відкрито висловлені територіальні претензії Російської Федерації не сприймалися як справжня загроза.

Щотижнева газета «Дзеркало тижня» намагалася по можливості об'єктивно висвітлювати кримську тематику. В ній обговорювалися конфліктні моменти українсько-російських відносин, зокрема - мовне питання та дислокація Чорноморського флоту, але при цьому видання не займало якусь конкретну позицію. У першу чергу матеріали про Крим пов'язувалися з внутрішньополітичною ситуацією в Україні, що широко висвітлювалася та коментувалася. Було представлено як дії Президента Віктора Ющенка, так і глави уряду Юлії Тимошенко. У матеріалах йшлося і про зовнішньополітичні наслідки грузинської війни, зокрема - про можливу загрозу для України, причиною якої є не лише з Росією, а й поведінка українських політиків, наголошував тижневик. Одна з журналісток прокоментувала слова Юлії Тимошенко про те, що Президент Ющенко оголосив війну Чорноморському флоту, таким чином: «Слова «оголошення війни Чорноморському флоту» досі ще ніхто - навіть із російських політиків - не вживав. І Юлія Володимирівна вважає, що такими словами можна заспокоїти Крим?»

На основі кількісної оцінки можна зробити висновок, що проблематика внутрішнього розколу України на прикладі Криму посідала велике місце в матеріалах «Дзеркала тижня».

Висновки

Аналіз українських газет показав, що матеріали з досліджуваного питання були досить плюралістичними. Всі вивчені газети висвітлювали з огляду на Крим основні спірні моменти українсько-російських відносин, розставляючи при цьому - залежно від політичної орієнтації - різні акценти.

Зі щоденних газет «Україна молода» та «Сегодня» можна побачити два абсолютно різні види ставлення українського населення до Росії.

У той час, як «Україна молода» передусім оприлюднювала позицію прозахідно орієнтованих і критично налаштованих до Росії жителів країни, видання «Сегодня» передавало погляди груп населення зі Східної та Південної України, яке скоріше по-дружньому ставиться до Росії. Видання «Дзеркало тижня» намагалося подати читачам аналіз ситуації, не позиціонуючи себе чітко в політичному плані.

Газета «Сільські вісті», яку передусім читають селяни, також торкалася цієї тематики, але не вдавалася до послідовного та глибокого аналізу. В її публікаціях не можна було побачити політичну підтримку якоїсь із сторін.

Статті про можливість «грузинського сценарію» в Криму, що з'явилися в українській пресі, свідчать про те, що загроза Криму, про яку почали говорити на Заході, в самій Україні не сприймається всерйоз. Але оскільки півострів вже давно є проблемою для російсько-українських взаємин, він став інструментом у рамках внутрішньополітичної кризи української влади.

Можна було констатувати, що в жодній із газет – навіть в надзвичайно критичній по відношенню до Росії «Україні молодій» - з огляду на грузинську війну не відбулися дебати щодо вступу України до НАТО. З цього можна зробити висновок, що всередині України дискусії про статус Криму мають більше внутрішньополітичне і менше – зовнішньополітичне значення.

Таким чином, висловлювання Бернара Кушнера наприкінці серпня лише загостило риторику між Росією та Україною. У умовах посиленої внутрішньополітичної кризи газети «Україна молода» та «Сегодня» друкували матеріали, виходячи з позицій відповідних політичних таборів, аби в разі нових виборів вчасно забезпечити собі голоси своїх прихильників.

Отже, Крим ставав темою публікацій досліджених газет лише тоді, коли через них можна було згадати старі конфліктні питання між Україною та Росією. Ідеться про Чорноморський флот, закиди щодо протизаконної видачі паспортів і газову суперечку, що є постійними конфліктними моментами в двосторонніх відносинах. Окремі аспекти, зокрема – проблема мов та культурної приналежності – були лише загострені через обвинувачення на адресу російської сторони, яка начебто нелегально видавала в Криму паспорти.

Незважаючи на конфліктні моменти, Крим навіть безпосередньо після грузинської війни не сприймався Києвом як територія, якій щось загрожує.

Цим пояснюється, чому в матеріалах не знайшлося місця для екскурсів у історію. Історична аргументація щодо легітимізації приналежності Криму чи то Росії, чи Україні мала б сенс лише в тому разі, якби Москва та Київ справді почали серйозні спори щодо статусу Криму. Прикладом можуть слугувати дискусії про Крим на початку 90-х років, в яких історичні моменти справді відігравали порівняно важливу роль.

Російські газети: Якщо Захід говорить про Крим, то і Москва робить це Огляд вибраних російських газет

Назва та вид	«Комсомольская правда» Щоденна газета	«Известия» Щоденна газета	«Ведомости» Щоденна газета	«Коммерсантъ-Власть» Щотижневий журнал
---------------------	--	------------------------------	-------------------------------	---

Рік заснування	1920	1917	1999	1997
Форма власності / орієнтація	Із січні 2007 р. належить передусім холдингу «Медиа Партнер», що входить в енергетичну компанію ЄСН («Євросевернефть»). ЄСН належить наближеному до Кремля підприємцю Григорію Берьозкіну. Одна з найпопулярніших бульварних газет Росії	Фінансується державною компанією-монополістом «Газпром». Дуже тенденційна, стоїть дуже близько до російського уряду. Є одним з найпоширеніших друкованих ЗМІ на російському медіа-ринку.	Спільний проект «Financial Times», «The Wall Street» і російського видавничого дому «Independent Media Sanoma ID». Завдання: максимально об'єктивне та аналітичне інформування читачів	Належить до видавничої групи «Коммерсантъ». Ця видавнича група належить Алішеру Усманову, підприємцю в галузі металургії та менеджеру однієї з дочірніх фірм «Газпрому». Вважається тенденційною в критиці уряду, читачі – частково економісти та політики.
Наклад	700 000	130 000	75 000	60 000

Перша стаття, у якій грузинську війну було пов'язано з українським Кримом, з'явилася 14 серпня 2008 р., тобто через тиждень після початку війни. Наприкінці серпня – на початку вересня публікація цих матеріалів досягла найвищої точки (визнання Південної Осетії та Абхазії 26.8.2008 р.). З початку вересня до початку жовтня досліджувані газети постійно оприлюднювали матеріали щодо предмету аналізу. Останній релевантний текст був надрукований 4 грудня 2008 р.

Російські газети порівняно з українськими та німецькими виданнями писали про Крим найменше. За весь період дослідження було надруковано 33 статті на цю тему. Це – приблизно третина від обсягу розглянутих українських газет.

Видання «Известия» оприлюднило 15 матеріалів. «Комсомольская правда» підготувала 11 статей. Скоріше економічно орієнтовані «Ведомости» надрукували тільки 3 повідомлення за весь період. Щотижневий журнал «Коммерсантъ-Власть» підготував випуск, де Крим став основною темою. Загалом в часописі «Коммерсантъ-Власть» було надруковано чотири статті, в яких предмет дослідження перебував у центрі уваги.

Оцінюючи російські газети, для початку слід констатувати факт, що Криму в контексті російсько-грузинського конфлікту відводилася скоріше другорядна роль. Лише в одній третині газети «Известия» та в одній п'ятій видання «Комсомольская правда» Крим у зв'язку з грузинською війною виходив на перший план. У всіх трьох публікаціях газети «Ведомости» Крим був другорядною темою. Журнал «Коммерсантъ-Власть» виніс Крим у статтях свого випуску на перший план, але в інших номерах часопису ця тема більше не звучала.

Як і в українських газетах, більшість матеріалів була написана журналістами та кореспондентами, передруку новин інформаційних агентств у чистому вигляді практично не було. Впадає в око, що для висвітлення теми обиралися такі журналістські жанри, що сприяють формуванню думки, а саме коментарі та репортажі.

Найчастіше Крим у контексті грузинської війни згадувався як приклад внутрішнього розколу України. Половина всіх матеріалів наголошувала саме на цьому аспекті. Проте, що Крим є сферою впливу Росії, згадувалося також майже в половині публікацій (45%). У одній третині матеріалів ставилася під сумнів територіальна цілісність Криму. В той же час в одній чверті публікацій Крим розглядався як частина України. У одній чверті статей Крим згадувався в контексті з НАТО. Оцінка дислокації Чорноморського флоту як дестабілізуючого фактора відбулася лише в одній п'ятій частині матеріалів. За цим слідувала тема Криму як стратегічно важливої території. Шоста частина матеріалів зверталася до цього питання. Як і в українських газетах, прив'язка Криму до грузинської війни в контексті з ЄС відбулася менше, ніж у одній десятій частині розглянутих публікацій, тобто цей аспект відіграв надзвичайно невелику роль.

Виходячи з середніх величин по всіх проаналізованих газетах, слід констатувати, що при порівнянні видань було встановлено великі контекстні розбіжності.

У той час, як щоденні газети «Известия» та «Комсомольская правда», а також щотижневий журнал «Коммерсантъ-Власть» згадували Крим передусім як приклад внутрішнього розколу, у виданні «Ведомости» цей аспект не відігравав зовсім ніякої ролі.

Дуже різним було представлення Криму як сфери впливу Росії. «Ведомости» згадали про це в двох із трьох важливих публікацій, «Известия» розглядало цю тему в двох третинах релевантних статей. Журнал «Коммерсантъ-Власть» зупинився на цьому в одній зі своїх чотирьох статей. Це відповідає одній чверті важливих матеріалів. «Комсомольская правда» наголосила на цьому тільки в одній третині своїх публікацій.

Так само по-різному оцінювався і факт, що Крим є частиною України. «Коммерсантъ-Власть» згадав про це в трьох із чотирьох статей. «Известия» присвятили цьому аспекту третину своїх матеріалів, а «Комсомольская правда» - лише десятую частину. «Ведомости» не приділили цьому аспекту ніякої уваги.

Чорноморський флот, що є одним із основних спірних моментів у українсько-російських стосунках, посів у згаданих російських газетах відносно маргінальне місце. Якщо «Комсомольская правда» згадала про цей аспект більше, ніж у третині (36%) своїх публікацій, то «Известия» приділили йому увагу лише в одній десятій опублікованих статей. «Ведомости» та «Коммерсантъ-Власть» взагалі не згадували цей момент.

Представлення Криму як стратегічно важливої території також розглядалося дуже по-різному. Виходячи з того, що Чорноморський флот є для Криму дестабілізуючим фактором, «Комсомольская правда» розглядала півострів у одній третині своїх публікацій як стратегічно важливу територію. «Известия» висвітлювали це питання лише в одній десятій статей. «Ведомости» та «Коммерсантъ-Власть» взагалі не згадували про це.

Висновки

Аналіз російських газет показує, що після російсько-грузинської війни чисто по кількісних показниках Криму не надавалося більше значення, як це сталося з українськими друкованими ЗМІ. Проте російським мас-медіа щонайпізніше після висловлювань Бернара Кушнера довелося оприлюднити свою позицію.

Незважаючи на різні акценти, проведений аналіз дозволяє зробити три висновки. По-перше, для всіх видань, крім «Ведомостей», Крим став прикладом внутрішнього

розколу України. Тим самим російські газети хотіли, напевне, підкреслити політичну силу та єдність власної країни. Критикуючи антиросійську позицію Президента України, видання закидали главі держави те, що він сприяє розвитку внутрішнього розподілу України на проєвропейський Захід та проросійський Схід, що може призвести до подальшого послаблення України. Завдяки критичному представленню політичної ситуації в Україні досліджена російська періодика змогла вплинути на формування негативного іміджу українського уряду в частині російського населення, що стало важливою передумовою для схвалення російської політики по відношенню до сусідньої країни.

Дуже вірогідно, що за таким висвітленням подій стоїть зацікавленість Кремля налагодити в Росії якщо не доброзичливе, то хоча б добросусідське, прагматичне та позбавлене емоцій ставлення до України, що не є можливим – на думку Москви – за чинного Президента Віктора Ющенка. Через те російські ЗМІ мали більш доброзичливе ставлення до глави українського уряду Юлії Тимошенко. У цьому зв'язку не можна недооцінювати вплив російських публікацій, особливо на Східну Україну. Таке висвітлення подій могло б, безумовно, мобілізувати потенційних виборців Партії Регіонів, яких Юлія Тимошенко з її помірним ставленням до Росії могла залучити до себе.

У цьому зв'язку слід розглядати і тон матеріалів про продовження Договору про дружбу між двома країнами, в якому сторони розписуються у вірності клятві старій українсько-російській дружбі.

По-друге, представлення півострова як російської сфери впливу покликане створити уявлення, що Росія, власне, визнає Крим як частину України, але водночас залишає за собою право справляти на нього певний вплив у зв'язку з проживаючим там російськомовним населенням. Щоправда, в жодному матеріалі не йшлося про воєнні дії по відношенню до України, але такі чинники, як мова та культура, згадувалися надзвичайно часто, що мало пояснити необхідність російського впливу на Крим. Так, «Известия» в двох докладних репортажах описували настрої серед російського населення після грузинської війни в Криму. У центрі уваги цих матеріалів перебувала так звана «примусова українізація», тобто необґрунтоване витіснення російської мови з вжитку, а також значення Севастополя як символу перемоги Росії над націонал-соціалістичною Німеччиною в Другій світовій війні.

Саме в такому контексті можна було б очікувати аргументи на користь наближення Криму до Російської Федерації. Але російські газети черпали свої аргументи не з історії – крім того, що Севастополь було названо містом-героєм. Чутлива дата 1954 р. названа не була, так само як не було поставлено під сумнів і правомочність приналежності Криму Україні з 1992 року.

По-третє, західні ЗМІ із своїми явно завищеними уявленнями про загрозу Криму надали російським газетам чудовий привід чітко сформулювати позицію Кремля до швидкого приєднання України до ПДЧ. Добре розтиражовані слова Бернара Кушнера привернули посилену увагу західних політиків до українсько-російських взаємин. Тому можна було прогнозувати відкриту вимогу Віктора Ющенка щодо прискореного приєднання України до Плану дій з підготовки до членства в НАТО (ПДЧ). Проаналізовані газети, особливо «Известия», отримали таким чином дуже добрий привід повторно підтримати заперечливу позицію російського уряду по відношенню до цих планів. Близьким до уряду друкованим ЗМІ вдалося донести до читачів антинатовську риторику Кремля. Така форма роботи ЗМІ є, очевидно, частиною великодержавної ідеології Москви, що у такий спосіб сприяє розповсюдженню антизахідних настроїв серед населення. Саме так, мабуть, і має виникнути новий російський патріотизм, що приведе країну до ідентифікації російського населення зі своєю країною як позитивного результату.

Німецькі газети: Від Криму до загальноєвропейської структури безпеки?

Огляд вибраних німецьких газет

Назва та вид	«Зюддойче цайтунг» Щоденна газета	«Франкфуртер альгемайне цайтунг» Щоденна газета	«Тагесцайтунг» Щоденна газета	«Ді цайт» Щотижнева газета
Рік заснування	1945	1949	1978	1946
Форма власності / орієнтація	Видавництво «Зюддойчер ферлаг», ліберальна, академічна, для освічених читачів, допомагає ухвалювати рішення.	Фінансується неприбутковим видавничим товариством ТОВ «Фонд ФАЦІТ». Консервативна, академічна, для освічених читачів, допомагає ухвалювати рішення.	Видається видавничим товариством «Тагесцайтунг». Ліво-ліберальна. Тенденція – наближення до освічених читачів.	Видається у видавництві «Герд Буцеріус». Ліберальна. Освічені читачі.
Наклад	450 000	360 000	100 000	480 000

Висвітлення грузинської війни німецькими щоденними газетами з прив'язкою до Криму почалося відразу ж 11 серпня. В щотижневому виданні ця тема обговорювалася в другому випуску після початку війни (21 серпня 2008 р.). Наприкінці серпня вибрані ЗМІ друкували вже якнайдокладніші матеріали. У вересні газети послідовно відслідковували цю тему. З жовтня до грудня такі матеріали з'являлися вже нерегулярно.

В період проведення аналізу німецькі газети повідомляли про Крим у контексті грузинської війни в 42 статтях. «Зюддойче цайтунг» опублікувала за цей час 23 матеріали. У «Тагесцайтунг» з'явилося вісім статей, а у «Франкфуртер альгемайне цайтунг» - сім. Тиждень «Ді цайт» писав про Крим у зв'язку з грузинським конфліктом чотири рази. «Франкфуртер альгемайне цайтунг», «Цайт» і «Тагесцайтунг» оперували жанрами, які впливають на формування думки. Майже всі матеріали були написані відповідними закордонними кореспондентами або експертами з питань Східної Європи.

У більшості матеріалів Крим залишався другорядною темою в контексті грузинської війни. Лише «Зюддойче цайтунг» опублікувала 5 матеріалів з 23, в яких Крим перебував на першому плані.

У всіх проаналізованих газетах панувало переконання, що Крим є сферою російського впливу. Ця позиція була представлена майже в 80% всіх матеріалів. У половині статей Крим оцінювався як нецілісна територія. Приблизно 40% усіх матеріалів розглядали Крим як приклад внутрішнього розколу України в цілому. Порівняно з українськими та російськими газетами кримська тема значно частіше ув'язувалася з НАТО, а саме більше ніж в одній третині матеріалів. Чорноморський флот називався дестабілізуючим чинником в регіоні лише в одній чверті публікацій. У одній п'ятій частині статей Крим розглядався як стратегічно важлива територія. Лише 10% текстів про Крим ув'язувалися з Європейським Союзом. Крим як частка України розглядався в 10% публікацій, тобто в чотирьох статтях з 42.

При порівнянні контекстів, як і в російських та українських газетах, можна знайти значні відмінності.

В той час, як «Франкфуртер альгемайне цайтунг» і «Цайт» розглядали Крим як приклад внутрішнього розколу в двох третинах публікацій, «Зюддойче цайтунг» і «Тагесцайтунг» зважали на цей аспект в одній третині чи чверті статей. Те ж саме стосується і згадки НАТО. Консервативна «Франкфуртер альгемайне цайтунг» присвятила цьому аспекту понад дві третини своїх матеріалів, «Зюддойче цайтунг» - 40% текстів, а «Цайт» - лише чверть свого доробку. «Франкфуртер альгемайне цайтунг» відносно широко поширювала думку про те, що Крим є стратегічно важливою територією. Про це йшлося в двох третинах матеріалів. «Зюддойче цайтунг» написала про це лише в п'ятій частині публікацій. Відповідно «Франкфуртер альгемайне цайтунг» написала в 40% досліджених випусків, що Чорноморський флот є дестабілізуючим фактором. «Зюддойче цайтунг» і «Цайт» присвятили цьому питанню тільки чверть своїх матеріалів. «Тагесцайтунг» опікувалася цією проблематикою в двох із чотирьох публікацій.

Висновки

За результатами аналізу німецьких публікацій по Криму після грузинської війни можна зробити два висновки.

По-перше, в кількісному відношенні щоденні газети підійшли до цієї теми дуже по-різному.

Особливо впадає в око невелика кількість матеріалів на цю тему в газеті «Франкфуртер альгемайне цайтунг», яка є одним із провідних ЗМІ на німецькому медіа-ринку. Видання дотримувалося думки, що Крим може стати наступною ціллю російських воєнних операцій. Так само надмірно загострено оцінили цю проблему «Цайт» і «Тагесцайтунг». Остання говорила про «прецедент», який Росія створила в Грузії. Матеріали щоденної газети «Зюддойче цайтунг» були більш диференційованими та докладними. Щоправда, попервах і вона вдавалася до прогнозів, що Крим може стати наступною жертвою російської агресії, але з часом акценти були дещо змінені на дискусію щодо необхідності налагодження нової структури безпеки в Європі. Це пояснює і часте згадування Криму в контексті з НАТО, порівняно з яким тема Євросоюзу звучала рідше.

Отже, можна зробити висновок, що досліджені німецькі щоденні та щотижневі газети через кримську призму розглянули всі аспекти українсько-російських відносин, але при цьому не змогли досить диференційовано розкрити тему. При цьому вони користувалися аргументами прозахідно налаштованих українських політиків.

По-друге, почасти занадто критичне представлення ситуації не дало відповіді на запитання, чи то дійсно йдеться про можливий конфлікт, чи відбувається інструменталізація конфлікту з обох сторін у контексті все більшої поляризації між Сходом та Заходом. Безумовно, висловлювання Бернара Кушнера поро можливу російську загрозу Криму справило вплив на висвітлення ситуації німецькими мас-медіа. Щоденні газети детально висвітлювали внутрішньополітичну кризу та розвал урядової кризи в Україні, але не представили в цьому зв'язку інструменталізації «кримської проблеми» в ході грузинської війни українським Президентом Віктором Ющенком. Аналіз внутрішньополітичної ситуації обох країн у зв'язку з кримським питанням практично не робився.

На тлі внутрішньополітичної кризи Крим розглядався лише як внутрішньополітична проблема, що через нерозв'язані етнічні конфлікти та сепаратистські настрої являє

собою «безпековий вакуум». З розвитком подій кримська тема стала прикладом складнощів у розбудові європейсько-російських відносин. Спочатку в зв'язку з присутністю російського Чорноморського флоту на українській території говорилося про проблемні стосунки між Росією та Україною. Але з часом цей аспект набрав іншого звучання, а саме – що кримська тема є дуже добрим прикладом того, наскільки різними є уявлення про європейський простір безпеки.

Таким чином, німецькі друковані мас-медіа розробили специфічну німецько-європейський погляд на проблему «Крим після грузинської війни», але при цьому не зробили докладний аналіз – зокрема, української –внутрішньополітичної ситуації.

Проаналізовані німецькі газети, так само як і українські та російські, практично не торкалися історичних аргументів у контексті проблемних відносин між Росією та Україною. Про передачу Криму «в подарунок» 1954 року було повідомлено для пояснення проблеми двосторонніх стосунків лише в одному з матеріалів газети «Франкфуртер алльгемайне цайтунг».

Підсумок: Крим як проекція старих спірних питань між Україною та Росією

Дане дослідження легко припускає висновок про те, що гіпотеза окремих європейських політиків про загрозу Криму, який після грузинської війни може стати наступною ціллю російських воєнних операцій, скоріше не відповідала очікуванням в Україні та Росії. Саме висловлювання Міністра закордонних справ Франції Бернара Кушнера підштовхнуло німецькі мас-медіа до публікації матеріалів, у яких Україна представлялася як країна, яка відчуває загрозу з боку Російської Федерації через кримське питання.

Свідченням того, що дискусії українських та російських газет про Крим не варто сприймати занадто серйозно, є те, що в оприлюднених матеріалах аніякої ролі не відігравали історичні аргументи. Якби російська сторона справді була зацікавлена в дестабілізації на півострові та в його приєднанні до Російської Федерації, з її боку для виправдання своїх дій була б розв'язана інформаційно-пропагандистська війна з апеляцією саме до історичних аспектів.

Що стосується України та Росії, то обидві країни використали висвітлення цього питання після грузинської війни для того, щоб інструменталізувати спірні моменти - як, наприклад, продовження Договору про оренду інфраструктури Севастополя для Чорноморського флоту, мовне питання або вступ України до НАТО в інтересах внутрішньої та зовнішньої політики.

Оскільки західні ЗМІ після грузинської війни приділяли Криму підвищену увагу, Віктор Ющенко зміг в рамках кризи влади, що розпочалася влітку 2008 р., якій з 2005 р. передувала низка конфронтацій на урядовому рівні, представити свої зовнішньополітичні інтереси в мас-медіа. Завдяки висловлюванню Бернара Кушнера український Президент отримав потужний аргумент для відновлення дебатів про можливість вступу до НАТО на європейському та світовому рівні. Інструменталізацію цієї тематики можна було легко відстежувати в українській пресі, передусім у газетах «Україна молода» та «Сьогодні».

Водночас Президент України зміг висловити критику стосовно позиції глави уряду Юлії Тимошенко, обвинувативши її в мовчазній підтримці дій Росії та в державній зраді. Юлія Тимошенко також використала можливість для реалізації власних цілей. Так, завдяки стриманій і менш агресивній поведінці по відношенню до Росії їй легше було позиціонувати себе під час газових суперечок із Москвою, що намітилися восени 2008 р. Окрім того, глава уряду не хотіла напередодні виборів Президента

(орієнтовно кінець 2009 р. – початок 2010 р.) заробити собі імідж занадто антиросійського політика.

Для української преси Крим став інформаційним приводом для того, щоб знову винести на порядок денний мовне питання – складний аспект двосторонніх відносин.

Для Віктора Ющенка та його сподвижників рішення про використання виключно української мови означає повне відмежування від «старшого брата» - Росії. Мовне питання Президент Ющенко пов'язує з рівнем розвитку України як нації зі власною, відмінною від російської, ідентичністю. Єдина мова – це єдина країна. А на те, що в багатьох областях жителі не сприймають двомовність як проблему, а навіть, незважаючи на вживання російської мови, розуміють себе як українські громадяни, відповідні політики свідомо не звертають увагу. Звідси – і критика, висловлена одним із українських журналістів на шпальтах російськомовної газети «Сегодня»: «Якщо офіційний Київ і надалі поділятиме своїх громадян на два класи,... та забуде, що російська мова для Севастополя є такою самою рідною мовою, як українська – для Львова,... то проблемою може стати не тільки Крим».

Так само, як українські політики використали тему «Крим після грузинської війни» для поновлення дискусій про українсько-російські конфлікти, скористалася своїм шансом і Росія. Президента Віктора Ющенко критикували не лише за те, що відразу після розв'язання війни він став на сторону Грузії. Для Москви це було ще одним доказом того, що Президент не зацікавлений у розвитку добросусідських відносин із Росією. А після того, як Ющенко зажадав прискореного приєднання до ПДЧ, російська преса почала посилено представляти заперечну позицію Кремля щодо цих планів.

Така інформаційна політика Росії є частиною стратегії, покликаної викликати почуття загрози через те, що Росія оточена ворогами. В той же час матеріали російської преси чітко дають зрозуміти, що Росія виступає за прагматичні, звільнені від емоцій відносини з Україною.

Навіть якщо в висловлюваннях російських політиків у російських газетах не міститься територіальних претензій щодо Криму, загострене сприйняття російською стороною «мовної проблеми» говорить про те, що РФ і досі дотримується принципу доктрини Козирева, згідно з якою представники російської меншості в колишніх республіках СРСР перебувають під її особливим захистом. Таким чином, поки що запекла критика «примусової українізації», яку проводить український уряд, є чистою риторикою, але якщо подібна «загроза» постане перед населенням російського походження, яке проживає в Україні, наприклад, через подальше наближення до НАТО, то цей аргумент може бути використаний для інших можливостей впливу. Саме з цих міркувань в статтях про Крим постійно наводиться аргумент загрози мовним та культурним цінностям етнічних росіян.

Судячи з усього, Росія не переслідує в Криму територіальні інтереси, але немає сумнівів у тому, що вона вважає своїм правом використовувати на півострові можливості впливу. Україна ж із свого боку через внутрішньополітичні чвари зараз практично не в стані знайти модус вівенді на рівних з Росією. Цікавим у цьому плані є зауваження одного з журналістів, надруковане в газеті «Дзеркало тижня»: «Війна в Грузії є для України приводом замислитися, тому що держава, в якій зовнішньою політикою та зовнішньою безпекою опікуються лише в моменти, вільні від внутрішньополітичних окопних війн, завжди є уразливою».

ЗМІ України та Росії між плюралізмом і виконанням замовлення

Аналіз українських видань підтвердив, що український медіа-ландшафт, принаймні що стосується чотирьох досліджених газет, керується принципами плюралізму. Розмаїття думок пояснюється в першу чергу тим, що всі релевантні ЗМІ перебувають у руках економічних гравців із чіткими політичними поглядами. Втім, із огляду на нинішню кризу все ж таки виникає запитання, чи утримається така «рівновага» й надалі. Якщо одна з цих груп утратить свою фінансову міць, відносно добре налагоджена збалансованість у подачі матеріалів може похитнутися.

Що стосується вибраних російських газет, то тут картина на перший погляд видається дещо розмитою. Широко представлені щоденні газети «Известия» та «Комсомольская правда», орієнтуючись на Кремль, чітко передають позицію російського уряду з усіх питань, пов'язаних із кримською тематикою. Ця тенденція не спостерігалася в економічному виданні «Ведомости», яке має менший наклад. Якби аналіз спирався лише на цю газету, то можна було б сказати, що ані в Росії, ані в Україні не було ніяких дискусій про Крим. Це може виступати як показник того, що відносно неважливі теми, які сильніше висвітлюються в популярних ЗМІ, в такому виданні, як «Ведомости», призначеному, зокрема, для економічних та політичних еліт, знаходять місце лише в тому разі, коли вони варті політичного обговорення. Це також може служити ще одним доказом того, що в прокремлівських газетах просто відбувалася інструменталізація кримської теми.

На Східному фронті без змін? – Крим як інформаційний привід у німецьких друкованих ЗМІ

У німецьких матеріалах про можливу загрозу Криму після грузинського конфлікту було дійсно відтворено всі важливі спірні моменти українсько-російських відносин, але водночас ця уявна загроза не була ніяким чином ані обґрунтована, ані підкріплена прикладами. Таким чином, у німецькій пресі не був зроблений аналіз щодо важливості цієї теми для України та Росії, що сприяло сприйняттю Росії як агресора та України – як наступної жертви.

Результат даного дослідження підтверджує те, про що робилися висновки в інших подібних аналізах про представлення України та Росії в німецьких мас-медіа. Згідно з ними німецькі надрегіональні провідні видання (з певними винятками) схильні до стереотипного представлення названих країн.

Щоправда, більшість друкованих ЗМІ дотримувалася в своїх публікаціях про Крим нейтральних позицій у оцінюванні воєнних дій у Грузії та їх наслідків, але при цьому були і такі мас-медіа, як «Франкфуртер альгемайне цайтунг», які з самого початку зайняли чітку позицію, не змінюючи та навіть частково не переглядаючи її з плином часу та накопиченням аналітики.

З огляду на внутрішньополітичну кризу наприкінці літа - восени 2008 р. та на розпад урядової коаліції в Києві 9 жовтня 2008 р. причини можливого сценарію загрози для Криму могли б бути розглянуті більш диференційовано. Як показала газова суперечка перших тижнів 2009 р., Україна є стратегічно важливою країною для розбудови європейсько-російських відносин. Розташування між Європою та Росією забезпечить Україні в майбутньому ключові позиції в процесі створення нової європейської структури безпеки.

Для оцінювання ситуації в цій країні надзвичайно важливим є надійне та широке висвітлення подій. Тому провідні німецькі ЗМІ мають зосередитися на об'єктивному висвітленні стосунків і мотивів певних дій політичних груп в Україні, а також і в Росії.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК



ПОПЕРЕДНІ ВИДАННЯ:

1. РОЗВИТОК ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ
У ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄС
2. ЗА ЯКОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ
ЖИТИМЕ УКРАЇНА В 2007 Р.?
3. ДЕМОКРАТІЯ, ВЕРХОВЕНСТВО
ПРАВА, ПРАВА ЛЮДИНИ:
ОЦІНКА ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ
ПЛАНУ ДІЙ „УКРАЇНА – ЄВРО-
ПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ”
4. СУЧАСНИЙ МЕДІА-МЕНЕДЖМЕНТ.
ГАЗЕТА ЗАВТРАШНЬОГО ДНЯ -
ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНЬОГО
5. СПІВВІДНОШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ
ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ.
ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ
6. КОНСОЛІДОВАНА ДЕМОКРАТІЯ:
ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ
7. СУСПІЛЬНЕ МОВЛЕННЯ:
НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, СВОБОДА СЛОВА
І ПРОГРАМНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ
8. НОВИЙ БАЗОВИЙ ДОГОВІР МІЖ
УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПРОПОЗИЦІЇ
УКРАЇНСЬКИХ ЕКСПЕРТІВ
9. КОРУПЦІЯ, ДЕМОКРАТІЯ ТА
ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ
10. МАЙБУТНЄ ГАЗЕТИ,
ГАЗЕТА МАЙБУТНЬОГО
11. ЯКІСТЬ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ: ПРАВОВІ ТА
ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ
12. УКРАЇНА В КОНЦЕПЦІЇ
«СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА»
13. ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
У ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ:
ЗУСИЛЛЯ ПО ПРОТИДІЇ
НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ
14. ПРИРОДА ПРЕДСТАВНИЦЬКОГО
МАНДАТУ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА
ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД